

Tamara Zacharuk
Akademia Podlaska w Siedlcach

Pedagog wspierający w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej

W Polsce dynamicznie rozwijają się placówki integracyjne i z oddziałami integracyjnymi. Ich powstawanie możliwe jest dzięki profesjonalnej kadrze pracującej z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną. Na szczególną uwagę zasługuje praca pedagoga wspierającego. To on od początku integracyjnej drogi edukacyjnej ucznia towarzyszy mu na wszystkich lekcjach i podczas wszystkich szkolnych zajęć. Pedagog wspierający tworzy wspólnie z nauczycielem klimat sprzyjający integracji uczniów sprawnych i niepełnosprawnych.

Słowa kluczowe: integracja, kształcenie integracyjne, pedagog wspierający

Kształcenie i wychowanie integracyjne rozwija się w Polsce od początku lat dziewięćdziesiątych. Ta forma edukacji spotyka się z dużym zainteresowaniem społecznym, szczególnie wśród rodziców dzieci niepełnosprawnych. Również rodzice dzieci pełnosprawnych zainteresowani są kształceniem integracyjnym, bowiem placówki tego typu posiadają zazwyczaj bardzo dobrze przygotowaną kadrę pedagogiczną i dodatkowych specjalistów np. pedagogów wspierających. Poniższa tabela prezentuje dynamikę rozwoju placówek integracyjnych w Polsce.

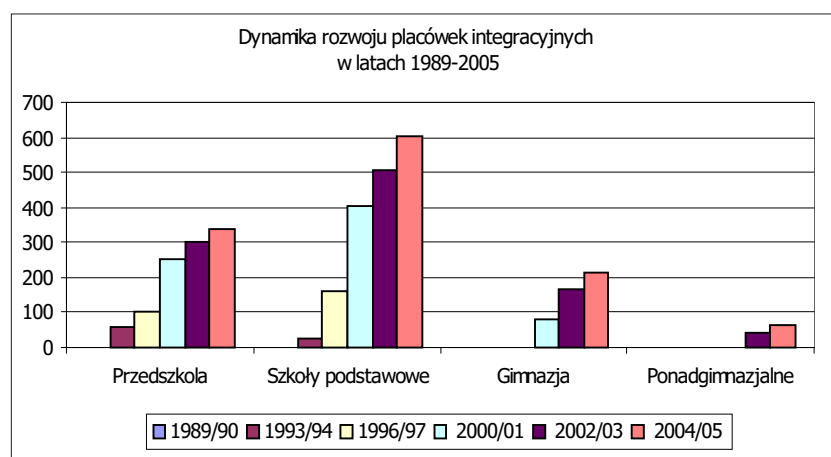
Tabela 1. Dynamika rozwoju placówek integracyjnych i placówek z oddziałami integracyjnymi w Polsce w latach 1989-2005

Placówki	Liczba placówek z oddziałami integracyjnymi w roku szkolnym					
	1989/90	1993/94	1996/97	2000/01	2002/03	2004/05
Przedszkola	1	58	105	255	303	340
Szkoły podstawowe	-	26	162	403	505	603
Gimnazja	-	-	-	83	166	218
Ponadgimnazjalne	-	-	-	-	41	65
Razem	1	84	267	741	1015	1226

* Źródło: Raport, 2006

Z powyższej tabeli wynika, że stale i systematycznie wzrasta liczba placówek integracyjnych na różnych etapach edukacyjnych. Najwięcej pojawiło się szkół podstawowych i przedszkoli. W roku szkolnym 2000/01 pojawiły się gimnazja integracyjne, a w kolejnym pierwsze integracyjne szkoły ponadgimnazjalne. Istnienie tych szkół zapewnia ciągłość edukacji dzieci niepełnosprawnych na wszystkich etapach edukacyjnych.

Poniższy wykres przedstawia dynamikę rozwoju przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

Wykres 1. Dynamika rozwoju placówek integracyjnych w latach 1989-2005

„Ogółem nauczaniem i wychowaniem integracyjnym w roku szkolnym 2004/05 w 1226 placówkach integracyjnych i z oddziałami integracyjnymi było objętych 21473 dzieci i młodzieży niepełnosprawnych (z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego, uczących się w oddziałach integracyjnych). Liczba ta wzrosła o ponad 5 tys. w porównaniu do roku szkolnego 2002/03. Każdego roku wzrasta liczba dzieci niepełnosprawnych ubiegających się o przyjęcie do placówek integracyjnych. Korzystne zapisy w prawie oświatowym, polityka przeciwdziałająca wykluczeniu coraz lepsza znajomość praw przez rodziców, a przede wszystkim pozytywne doświadczenia integracyjne powodują ogromne zainteresowanie tą formą kształcenia. Niestety liczba miejsc w placówkach jest niedostateczna w stosunku do potrzeb. Szacuje się, że liczba dostępnych miejsc jest 3-4-krotnie niższa niż ciągle rosnące zapotrzebowanie” [Raport, 2006 s. 10].

Tabela 2. Zestawienie liczby placówek, oddziałów integracyjnych i dzieci niepełnosprawnych w placówkach integracyjnych w roku szkolnym 2004/05

Rodzaj placówki	Liczba placówek	Liczba oddziałów integracyjnych	Liczba dzieci niepełnosprawnych
Przedszkola	340	912	3896
Szkoły podstawowe	603	2832	12504
Gimnazja	218	818	3852
Szkoły ponadgimnazjalne	65	248	1221
Ogółem	1226	4810	21473

* Źródło: Raport, 2006

„W integracyjnych oddziałach przedszkolnych w roku szkolnym 2004/05 jest objętych opieką 3896 dzieci. W szkołach podstawowych liczba uczniów niepełnosprawnych wynosi 12504, w gimnazjum uczy się 3852 uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, natomiast w szkołach ponadgimnazjalnych 1221 uczniów. Należy przyjąć, iż uczniowie ci uczęszczając do klas integracyjnych mają kontakt z 3-4-krotnie większą liczbą zdrowych rówieśników. Większość placówek integracyjnych przyjmuje do oddziałów integracyjnych dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności, co oznacza, iż opowiadają się one za pełną integracją. Łączna liczba oddziałów integracyjnych w poszczególnych placówkach wynosi 4810, z czego 912 oddziałów istnieje w przedszkolach, 2832 w szkołach podstawowych, 818 w gimnazjach, 248 w szkołach ponadgimnazjalnych” [Raport, 2006 s. 11].

Aby zapewnić dzieciom niepełnosprawnym właściwą opiekę dydaktyczną i wychowawczą, wprowadza się do przedszkoli i szkół integracyjnych oraz z oddziałami integracyjnymi nauczycieli wspierających, psychologów, logopedów, rehabilitantów, terapeutów, reedukatorów. Poniższa tabela prezentuje liczbę i rodzaj specjalistów pracujących w placówkach z oddziałami integracyjnymi w roku szkolnym 2002/2003 i 2004/2005.

Tabela 3. Liczba i rodzaj specjalistów pracujących w placówkach z oddziałami integracyjnymi w roku szkolnym 2002/03 i 2004/05

Rok szkolny	Nauczyciel wspierający	Psycholog	Logopeda	Rehabilitant	Pielęgniarka	Terapeuta	Reedukator	Inni	Razem
2002/2003	2560	475	789	393	546	236	868	601	6468
2004/2005	5745	637	1069	520	728	505	603	795	10602

* Źródło: Raport, 2006

Z analizy danych zawartych w tabeli wynika, że najbardziej wzrosła liczba nauczycieli wspierających z 2560 w roku szkolnym 2002/2003 do 5745 w roku szkolnym 2004/2005. Najliczniejszą grupę wśród nauczycieli wspierających stanowią pedagodzy specjaliści - oligofrenopedagodzy (z uwagi na przeważającą liczbę uczniów z upośledzeniem umysłowym uczących się w klasach integracyjnych).

„Okolo 90% placówek ujętych w rejestrze CMPPP zatrudnia pedagoga wspomagającego pracę nauczyciela przedmiotowego podczas zajęć w klasach integracyjnych. W 54% placówek pedagog wspomagający obecny jest na wybranych godzinach lekcyjnych, w 38% placówek nauczyciel wspomagający jest obecny na każdej lekcji. Zmniejsza się liczba placówek z oddziałami integracyjnymi, które nie zatrudniają pedagoga wspomagającego.

W obecnym roku szkolnym 5745 pedagogów specjalnych (w przeliczeniu na etaty 4767,75) udziela wsparcia uczniom niepełnosprawnym w czasie lekcji. Nauczyciel wspierający dostosowuje program do możliwości i potrzeb dziecka niepełnosprawnego, tak aby mogło ono osiągnąć sukces na «swoją miarę». Rodzaj zatrudnianych w placówkach specjalistów uwarunkowany jest potrzebami dzieci” [Raport 2003, s. 12-14].

Ważną rolę w procesie kształcenia i wychowania integracyjnego odgrywa pedagog wspierający. Na każdym etapie edukacyjnym jego współpraca z nauczycielem wygląda inaczej. Na etapie przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej współpracuje on tylko z jednym nauczycielem. Daje to duże szanse na bardzo dobre efekty dydaktyczne i wychowawcze. Aby klasa integracyjna funkcjonowała naprawdę dobrze, nauczyciele muszą być dla siebie równorzędnymi partnerami, muszą nawzajem doceniać i uznawać swoje kompetencje. Bardzo ważne jest, by zgadzali się pod względem osobowościowym, by potrafili się porozumieć. Tylko wtedy, gdy nauczyciele będą się akceptować, gdy ich działania, poglądy na nauczanie i wychowanie będą spójne i wzajemnie akceptowane, ich praca będzie współdziałaniem we wszystkich dziedzinach, a nie tylko wspólną obecnością w klasie.

Na kolejnych etapach edukacyjnych nauczyciel wspierający jest w dużo trudniejszej sytuacji. Współpracuje wówczas z większą liczbą nauczycieli przedmiotowych i więcej uwagi musi poświęcić realizowanemu kształceniu integracyjnemu. Wielu pedagogów podkreśla, że dobrym rozwiązaniem jest przyjęcie przez pedagoga wspierającego roli wychowawcy klasy. Zapewnia to najlepszy kontakt ze wszystkimi ucznia-

mi i ich rodzicami. Ponadto najlepszym rozwiązaniem jest towarzyszenie dzieciom niepełnosprawnym przez nauczyciela wspierającego przez całą szkołę podstawową, a jeśli to możliwe, to i przez gimnazjum.

Sukces kształcenia integracyjnego zależy w dużej mierze od kwalifikacji pedagogów wspomagających i nauczycieli. Istotne są w tym miejscu dwie sprawy: po pierwsze przygotowanie na wysokim poziomie nauczycieli i pedagogów wspierających w czasie studiów do pracy w klasach i grupach integracyjnych, po drugie doskonalenie i podnoszenie kwalifikacji przez kadrę już pracującą w warunkach integracyjnych.

Zadania pedagoga wspierającego w klasie i grupie integracyjnej:

I. Zadania edukacyjne - związane ze zdobywaniem wiedzy przez ucznia niepełnosprawnego, z jego pracą na zajęciach lekcyjnych i zajęciach rewalidacyjnych:

1. dokonanie diagnozy „roboczej”, tak by proces diagnostyczny dał początek sformułowaniu oddziaływań dydaktycznych. Pedagog wspomagający powinien realizować i czuwać nad realizacją przez ucznia niepełnosprawnego kolejnych zadań, kolejnych elementów opracowanego dla niego programu edukacyjno-terapeutycznego;
2. udzielanie pomocy uczniom z niepełnosprawnościami, tak by nie zaniżać wymagań dydaktycznych wobec nich oraz kryteriów ich oceny. Pedagogika specjalna jest pedagogiką wymagań dostosowanych do możliwości i potrzeb dziecka, każdy uczeń ma pracować na swoim najwyższym, maksymalnym poziomie. Należy wykorzystywać w pracy specjalne metody i dostosowane pomoce dydaktyczne;
3. opracowanie, wraz z nauczycielem wiodącym (przedmiotowcem), strategii lekcji, tak by nauczanie wszystkich uczniów było skuteczne i uwieńczone sukcesami. Należy szczególnie zwracać uwagę na uatrakcyjnianie zajęć poprzez: nadawanie sensu wspólnej nauce, stosowanie ekspresyjnych metod nauczania (ruch, muzyka, drama), wykorzystywanie elementów nauczania otwartego, odpowiednie gospodarowanie dwoma zasobami: czasem i zdrowymi rówieśnikami, organizowanie pracy uczniom w małych grupach zadaniowych, wykorzystywanie metody projektów w łączeniu treści międzyprzedmiotowych.

II. Zadania integrujące - związane z integracją dzieci, rodziców i nauczycieli szkoły:

1. wspieranie integracji pomiędzy dziećmi jednej klasy, a także całej szkoły, tak by uniknąć tzw. integracji pozornej. Szczególnie dotyczy to wszystkich przerw i zajęć pozalekcyjnych, spotkań dzieci w szkolnej świetlicy, udziału w szkolnych imprezach i uroczystościach;
2. budowanie integracji pomiędzy rodzicami dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Sprzyjają temu tzw. lekcje otwarte, wspólne wycieczki (całych rodzin), spotkania z rodzicami organizowane w formie atrakcyjnych, miłych chwil spędzanych wspólnie przez wychowawcę, rodziców i dzieci z jednej klasy;
3. budowanie integracji pomiędzy nim samym a nauczycielem wiodącym (przedmiotowcem). Należy opracować formy współpracy na lekcjach (może być nawet na piśmie), umieć dobrze wzajemnie komunikować się, stwarzać sobie możliwości i mieć poczucie własnej realizacji i satysfakcji zawodowej.

III. Zadania wychowawcze - związane z pełnieniem funkcji wychowawczej i pomocniczej względem rodziców dzieci niepełnosprawnych i wszystkich uczniów klasy integracyjnej:

1. wspieranie rodziców dzieci niepełnosprawnych poprzez: kształtowanie prawidłowej postawy rodzicielskiej wobec własnego dziecka, informowanie na bieżąco o pracy ucznia na zajęciach, udzielanie codziennych instruktaży dotyczących odrabiania przez dziecko pracy domowej, udzielanie porad związanych z koniecznością skorzystania z dodatkowej pomocy innych specjalistów czy instytucji społecznych (i wskazywanie ich);
2. bycie wychowawcą całej klasy integracyjnej. Wychowywanie stanowi działalność każdego nauczyciela i każdy nauczyciel w ramach swojego przedmiotu przekazuje, w różnorodny sposób, najważniejsze wartości zgodne ze szkolnym planem wychowawczym, potrzebny jest więc taki pedagog „łącznik”, który koordynowałby tematykę wychowawczą realizowaną przez innych nauczycieli i prowadził „integrujące” godziny wychowawcze [B. Szczygieł, 2001].

Bibliografia

1. Raport stanu placówek integracyjnych w Polsce w roku szkolnym 2004-05, Warszawa 2006.
3. M. Chodkowska (red.), Wielowymiarowość integracji w teorii i praktyce edukacyjnej, UMCS, Lublin 2002.
4. A. Maciarz, Z teorii i badań społecznej integracji dzieci niepełnosprawnych, Kraków 1999.
5. B. Szczygieł, Jak pracować z dzieckiem niepełnosprawnym, Kraków 2001.

Summary

In polish integration post most important job is made by helping educator he accompanies disable pupils in lessons and creates climate of understanding between normal and disable pupils. So they must be well prepared to their work in schools.